

# Evangeličko crkveno pjevanje u Slovačkoj i njegove varijante

## (Sažetak)

Ljubav prema pjevanju i čvrsto podržavanje običaja bitne su oznake slovačkoga narodnog karaktera. Na području svjetovne pučke pjesme sačuvali su se, osobito u zabitnjim gorskim dolinama, melodije koje pripadaju najstarijima i najzanimljivijima u srednjoj Evropi. Sam Béla Bartók posvetio im je znatan dio svoje sabiračke djelatnosti.

Ovim svojstvima, sklonost pjevanju i strastvenoj ljubavi prema tradiciji, osobito treba zahvaliti da je u slovačkim evangeličkim kućama Božjim unatoč jakim racionalističkim utjecajima ostala i sačuvala se jezgra reda službe Božje uz pjevanu liturgiju i u 19. st., po čemu se osobito razlikuje od evangeličke službe Božje njemačkog i mađarskog jezika na našem području.

Nakon pastoralne konferencije god. 1911. redoslijed je glavne službe Božje slijedeći: introit, kirie, gloria, salutacija, kolekta, epistola, pjesma de tempore, salutacija, evanđelje, vjerovanje, propovijed, stihovi pjesme, antifona (versikul), salutacija, kolekta, blagoslov i završni stih (ovi). Pjevajući intonira liturg introit i gloriju (oboje nastavlja općina), zatim pjeva salutaciju, kolektu, čitanja, prvi dio versikula i blagoslov. Unatoč pojedinim nastojanjima ostala je večernja pričest izvan glavne službe Božje. Kod nje liturg pjeva Očenaš i umetke.

Od gregorijanskih se napjeva u našoj liturgiji mogu raspoznati skromni ostaci: preinačeni »Veni, sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium« služi kao introit, nadalje starocrkvene su intonacije glorije i ton psalma u obliku odgovora (responsori psalam) sporednih službi Božjih (osmi ton psalma). Ostale liturgijske formule i tonovi čitanja, kao i svečani ton psalma koji na blagdane zamjenjuje epistolu, novijeg su karaktera i podsjećaju samo izdaleka na starocrkvene obrasce.

Najvažnije blago slovačke evangeličke crkvene pjesme predstavljaju korali. Osobite su prije svega prema razdobljima crkvene godine naizmjenične pjesme na Kyrie, isto tako naizmjenične pjesme na Credo i određene pjesme Glorije prigodom glavnih blagdana. Osobitu pozornost zasljužuju pjesme za Kyrie s triput po tri strofe i s melodijom koja se mijenja od odsječka do odsječka. Autor našega prvog tiskanog kancionala, Cithare sanctorum (1636.), Juraj Tranovský, presadio ih je na staročesko tlo s mladica izraslih na gregorijanskim tropima tako uspješno da su do sada ostale nenadomjestive u sveopćoj upotrebi. (U njemačkoj himnologiji poznat je također »Kyrie, Gott Vater in Ewigkeit«, osobito u Bachovoj preradbi u

trećem dijelu »Vježbi za glasovir«.) Tranovskoga Cithara sanctorum, nazvana naprosto »Kancial« ili »Tranoscius«, doživjela je oko 150 izdanja (do onog iz godine 1684. proviđenog notama) te je do danas naša najrasprostranjenija pjesmarica, više u upotrebi negoli Žpěvník iz god. 1842. Jezik objiju pjesmarica jest starinski jezik staročeške Biblije iz god. 1613. (Kralice). Slovački književni jezik uteviljen je istom polovicom 19. st. reformom L'udovíta Štúra.

Velik dio naših napjeva potječe iz staročeških i njemačkih izvora, oboje s tragovima narodnih i starocrkvenih predložaka. Manji je priliv francuskih melodija psalama. Udio domaćih napjeva bio je u početku skroman, no značajno je da su do kraja 19. st. nastali napjevi koji su postali opće dobro.

Gdje se rado i mnogo pjeva, tamo cvjetaju i varijante. O tome ne svjedoče samo naše tiskane knjige korala, počevši od »Meloditatura aneb Partitura« Adama Škultétyja (1798.), nego i živa praksa koja mnogostruko nastoji svaku knjigu korala ispraviti olovkom uz primjedbu: »Kod nas se pjeva ovako«. U najnovijoj knjizi korala iz god. 1956. pokušali smo s Julijem Letňanom izvršiti kritičko čišćenje te smo djelomično donijeli i ritmičke oblike; ali od nastojanja za jedinstvenošću jedva da je kakav trag ostao. Ima to sigurno i vanjske razloge: kod nas nije bilo organista u glavnoj službi, u posljednje vrijeme broj im opada i kod sporednih službi, a glazbena izobrazba na teološkom fakultetu bila je uvijek više usmjerena na liturgijske zadatke. Manjkaju i organizacijski preduvjeti, jer je u našoj crkvi nepoznata služba referenta za crkvenu glazbu.

Htio bih spomenuti još jedan specijalan problem. U slovačkom i českem jeziku prirodni naglasak pada u pravilu na prvi slog i zato je jambski sastav slogova moguće postići samo stavljanjem jednosložnih riječi na početak stiha. Inače naglašena mjesta teksta djeluju protiv »naglašenih mjesta« melodije, i tako nastaje nesklad koji nerijetko izaziva promjene. Prema jezičnom osjećaju označuju naše koralne knjige (osim najnovije) sve melodije bez predtakta i u izjednačenom obliku. Naći sklad teksta i napjeva i stvoriti tekstove koji se mogu pjevati osobito je teška zadaća pri uređivanju nove pjesmarice na slovačkom jeziku koja se sada priprema.

Bilo bi mi drago kad bi Vas ovaj skroman prilog mogao podsjetiti na to da je himnologija — ona prava — kao i mnoge druge znanosti još daleko od toga da je sve istražila i učinila sve što je trebalo učiniti.